

KATOLIKU KIRIKU SOTSIAALÕPETUSEST JA POLIITIKA EETILISEST VASTUTUSEST

MONSIGNORE PHILIPPE JOURDAN

Sissejuhatavaid märkusi¹

Tahan Teiega jagada mõningaid mõtteid katoliku kiriku sotsiaalõpetusest. See võib esmapilgul tunduda teemana, mis puudutab eelkõige katoliku kirikut, kuid lähemal tundmaõppimisel pakub mõtteainet märksa laiemale publikule.² Siinses ettekandes käsitlen religiooni ja poliitika omavahelisi

---

¹ Artikli teksti on toimetanud ja vajalike kommentaaridega täiendanud lipnik Vahur Orrin (S.T.M.), KVÜÕA teabeohvitser.

² Kõige autoriteetsem allikas katoliku kiriku sotsiaalõpetuse tundmaõppimiseks on pontifikaalse õigluse ja rahu komisjoni poolt väljaantud **Compendium of the Social Doctrine of the Church** (Katoliku kiriku sotsiaalõpetuse kompendium, Citta del Vaticano: Libera Editrice Vaticana, 2004). [Edaspidi *Compendium 2004*.] Selle raamatu eessõnas kirjutab Vatikani riigisekretär, kardinal Angelo Sodano, et kompendiumi tekst on koostatud *ab extra* (väljapoole suunatud) põhimõttel. See tähendab, et kompendium ei ole adresseeritud üksnes katoliiklastele, vaid see on koostatud nii, et seda saaksid kasutada erinevate maade poliitikud, teiste kristlike konfessioonide ja koguni teiste religioonide usuliidrid. Teine oluline allikas, mis aitab katoliku kiriku sotsiaalõpetust selle laiemas teoloogilises kontekstis tundma õppida, on Püha Tooli poolt välja antud **Catechism of the Catholic Church** (Katoliku kiriku katekismus, Citta del Vaticano: Libera Editrice Vaticana, 1994). [Edaspidi *Catechism 1994*.] Selle katoliku usu käsiraamatu kallal töötati üle kahekümne aasta ja selle koostamisel osalesid kõik katoliku piiskopid üle maailma. Katekismuse peatoimetajateks olid kardinal Christoph Schönbron, praegune Viini peapiiskop, ning kardinal Joseph Ratzinger, tänane paavst Benedictus XVI. Katekismus on tõlgitud kõigisse

seoseid ja vahekorda. Püüan vastata küsimusele, kas religioon ja poliitika on kaks täiesti eraldiseisvat valdkonda või peab poliitika tänapäeva globaliseeruvast maailmas arvestama üha enam religiooniga ja religioon omakorda üha enam poliitikaga.

Enne ettekande põhiteema juurde asumist juhin Teie tähelepanu ühele huvitavale tendentsile, mida maailmas praegu üha selgemini võib täheldada. Nimelt räägitakse tänapäeval religiooni ja poliitika omavahelisest seosest või interaktsioonist märksa rohkem kui näiteks kümme-kond aastat tagasi. Mõne päeva eest ilmus prantsuse päevalehes *Le Monde* artikkel, mille sõnum oli kokkuvõttes enam-vähem selline: “Aru saamad sõjast, poliitikast, religioonist ja väärtustest, mis meil varem olid, on muutumas. Inimesed arvestavad senisest rohkem sellega, mis on tähtsam, nad arvestavad sellega, et inimene on religioosne olend, mida ei saa kunagi unustada, sest see on reaalsus. Ja seetõttu ei saa ka poliitika olla reaalne, kui ta ei arvesta inimese kõikide dimensioonidega, see tähendab ka religiooniga.”³ Ka Eesti ajakirjandus pole selles suhtes mingi erand. Täna, vahetult enne konverentsile tulekut, juhtusin sirvima päevalehte *Postimees*, kust oma suureks üllatuseks leidsin esikaanel eurovolinik Siim Kallase pildi koos silmatorkavalt trükitud pealkirjaga: “Siim Kallas kutsus Euroopa kristlasi islamiga võistleva”.⁴ Taolised meediateated illustreerivad hästi seda, kui palju on praegu poliitiline ja religioosne problemaatika omavahel seotud. Samas on liiga pealiskaudne arvata, et nüüsguse meediakajastuse peamine põhjustaja on valdavalt just islamistlikult motiveeritud terrorismi esiletõus. Pigem tuleks selles protsessis näha globaliseerumist ning massikommunikatsiooni, mille kaudu jõuab inimeste teadvusesse üha tugevam signaal sellest, et religioon pole

---

suurematesse keeltesse ning on elektroonsel kujul ka Vatikani koduleheküljel aadressil: http://www.vatican.va/archive/catechism/ccc_toc.htm, 20.05.2005. *Toim.*

³ E. Le Boucher. *Guerres, religions, valeurs morales: et si l'économie no comptait plus?* — *Le Monde*, 13.02.2005. *Toim.*

⁴ Vt P. Pullerits. Eurovolinik Siim Kallas kutsus kristlikku kultuuri Euroopas ridu koondama. — *Postimees*, 18.02.2005. Lk 14–15. *Toim.*

tänapäeval oma tähtsust sugugi minetanud ja suurem osa maailma elanikkonnast on ühel või teisel moel jätkuvalt religioosne.⁵

Olgu kohe alguses öeldud, et ma ei pea ennast ei islami religiooni ega ka Lähis-Ida poliitika asjatundjaks. Samas on mul isiklikul pinnal olnud väga palju kontakte islami kultuuriga. Minu isa oli sõjaväelane ja tema teenistusülesannete tõttu olen lapsepõlves elanud Alžeerias ning hiljem mõnda aega ka Tuneesias. Seega olen islami kultuuriga argielu tasandil vahetult kokku puutunud. Hiljem, oma inseneriõpingute ajal Pariisi ülikoolis, suhtlesin ma viie aasta vältel peaaegu iga päev islamiusulistele tudengitega, eriti nendega, kes olid pärit Põhja-Aafrikast. Sellepärast võin oma isikliku elukogemuse põhjal öelda, et olen islami mõttemaailma ja kultuuriga mingil määral tuttav.

Vesteldes islamimaadest pärit tudengitega, on saanud mulle üha selgemaks, kui valesti mõistavad Lääne tsivilisatsioonist pärit inimesed vahel islamit, samuti see, miks Lääne poliitikud ja meediaväljaanded moslemitest nii halvustavalt räägivad. Teisalt mõistan ka seda, miks islamimaailm suhtub nii kriitiliselt Lääne tsivilisatsiooni, eriti aga Ameerikasse, ning seda, miks moslemid tunnevad end meie, Lääne tsivilisatsiooni esindajate kõrval nii ebamugavalt ja ebastabiilselt. Lühidalt võib seda kahe suure maailmakultuuri poliitilist, ideoloogilist või isegi maailmavaatelist vastuolu kirjeldada kahe aspekti kaudu.

Esiteks arvan, et Lääne tsivilisatsioonis üles kasvanud inimese jaoks seondub islam sageli just Iisreali ja Palestiina konfliktiga. Meil on väga raske mõista, et see konflikt ulatub tegelikult märksa kaugemale ning on araabia ja juudi kultuurist pärit inimestes nii sügavalt juurdunud, nagu oleks nad selle juba emapiimaga kaasa saanud. Kahe usukogukonna konflikt ei ole pelgalt poliitiline probleem, mis vajab poliitilisi lahendusi,

---

⁵ Katoliku kiriku katekismuse § 28 ütleb selle kohta järgmist: “Väga erineval viisil, alates inimkonna algusaegadest peale kuni tänase päevani võime täheldada, et inimene on oma religioossete uskumiste ja kommete kaudu otsinud Jumalat. Vaatamata sellele, et erinevate religioonide ja rahvaste usulised kombed, nagu näiteks palved, ohvrid, rituaalid või meditatsiooniviisid, erinevad kardinaalselt üksteisest ja on vahetevahel koguni vastuolulised, annavad need kõik ikkagi tunnistust sellest, et inimene on olemuselt religioosne olend (*homo religiosus*).” Vt katekismuse võrguversiooni aadressil: <http://www.vatican.va/archive/catechism/p1s1c1.htm>, 20.05.2005. *Toim.*

vaid nende jaoks on see lausa eksistentsiaalne küsimus. Konflikt ei leia aset ainult Iisraeli ja Palestiina pinnal, vaid see on oma olemuselt globaalne ning selles osalevad ka need juudid ja araablased, kes elavad Palestiinast ja Iisraelist tuhandete kilomeetrite kaugusel. Teisisõnu, sealsete araablaste käekäik puudutab olemuslikult kõiki moslemeid ning *vice versa* ei jäta sealsete juutide olukord ükskõikseks ühtegi juudi kogukonna liiget, kus ta ka ei elaks või töötaks.

Teiseks arvan, et enamik Lääne tsivilisatsiooni kuuluvatest inimestest nõustuvad väitega, et see tsivilisatsioon on sündinud suuresti tänu kristlusele ning et ka praegu on Lääne tsivilisatsiooni üheks kooshoidjaks ja alustalaks ikkagi kristlik maailmavaade ning kultuur.⁶ Vaatamata sellele — sõnadesse panduna mõjub see esmapilgul šokeerivalt — peavad paljud moslemid Lääne tsivilisatsiooni liikmeid, eriti aga lääneeurooplasi ja põhjaameeriklasi ateistideks. Küll mitte sellepärast, mida meie, kristlased, põhimõtteliselt usume, vaid pigem sellepärast, et nad näevad meis ja just Lääne-Euroopa kristlikus tsivilisatsioonis niisuguseid rahvaid, kes on loobunud sellest Jumalast, kellesse nad oma ajaloo vältel on uskunud. Sellepärast teevad moslemid, eriti aga äärmusislamistid kõik endast oleneva, et tõrjuda Lääne kultuuri ja sellega kaasnevaid kultuurilis-poliitilisi mõjusid islamimaailmast eemale, sest nad näevad meis ohtu, mida

---

⁶ Siinkohal on huvitav täheldada, et ka muidu nii rõhutatult sekulaarses Euroopas on täna riike, kes ei häbene oma kristlikke juuri ja kultuuritraditsiooni, vaid seda ka selgelt oma konstitutsioonis rõhutavad. Näiteks Iiri Vabariigi konstitutsiooni preambula algab sõnadega: “Kolmainu Jumala nimel, kellest kogu võim pärineb ja kelle austamine on lõppeesmärgiks nii riigile kui ka üksikisikule, meie, *Eire* rahvas, tunnistame oma kohustusi Taevase Kuninga, Jeesuse Kristuse ees, kes meie esiisaid on hoidnud läbi suurte katsumuste...” Siinjuures ei saa märkimata jätta tõsiasja, et Iirimaa on viimastel aastakümnetel olnud Euroopa Liidus üks majanduslikult kõige kiiremini arenevaid riike, mis on koguni käibebe toonud mõiste “Iiri ime”. Oma edu võtmeks peavad iirlased aga rahvusliku identiteedi tajumist, mille juurde kuulub lahutamatu kultuuritraditsioon ja religioon.

Iiri Vabariigi konstitutsiooni ingliskeelset võrguversiooni saab lugeda aadressil: <http://www.taoiseach.gov.ie/upload/publications/297.htm>, 18.05.2005. *Toim.*

nad ise tahaksid vältida.⁷ Sissejuhatavate märkuste lõpetuseks rõhutan veel kord, et väljaõeldud mõtted esindavad minu subjektiivset arvamust ning on ajendatud hetkel aktuaalsetest teemadest ja probleemidest. Järgnevalt jätkan ettekande peateemaga seotud küsimuste käsitlemist.

Kas katoliku kiriku sotsiaalõpetus on uus doktriin?

Tihti arvatakse, et katoliku kiriku sotsiaalõpetus on mingi uus, lähiajaloo väljakujunenud õpetus, millel puudub side kiriku varasema ajalooaga. Seda arvamust põhjendatakse tihti ekslikult väitega, et esimesed sotsiaalküsimusi puudutavad entsüklikad⁸ kirjutas paavst Leo XIII.⁹ Samas unustatakse ära, et katoliku kirik eksisteerib juba kaks aastatuhat ning selle aja jooksul on tulnud kirikul lugematul kordadel kokku puutuda erinevate poliitiliste ja sotsiaalsete küsimustega ning neile ka vastuseid leida. Seega oleks õigem öelda, et religiooni ja poliitika vahekorda puudutavad küsimused on vähemalt katoliku kiriku jaoks olnud alati aktuaalsed. Pikemalt kiriku ajaloo juures peatumata piirdun siinkohal vaid ühe huvitava juhtumiga 15. sajandist.

Aastatel 1414–1418 toimus Konstanzis kirikukogu,¹⁰ mis on huvitaval kombel seotud ka Maarjamaa ajalooaga. Nimelt esitasid Krakówi ülikooli¹¹ teoloogid kirikukogule protesti Teutooni ehk Saksa ordu

---

⁷ Ohu all peab autor silmas eelkõige sekulariseerumist, millest hiljem lähemalt juttu tuleb. *Toim.*

⁸ Entsüklikad on paavstide ringkirjad või läkitused kõigile piiskoppidele.

⁹ Leo XIII pontifikaat oli aastail 1873–1903. *Toim.*

¹⁰ Konstanzi kirikukogu oli järjekorras 16. üleilmne ehk oikumeeniline kogu, kus osales paavst koos rohkem kui 300 kõrge vaimuliku aukandjaga, lisaks neile veel suur hulk ilmalike seisuste tähtsaid esindajaid oma saatkondadega. Kirikukogu peamine eesmärk oli lõpetada nn skisma ning tuua eksiiili saadetud paavst Prantsusmaalt Avignonist tagasi Vatikani. *Toim.*

¹¹ Krakówi ülikool on Poola vanim ja Praha ülikooli kõrval Kesk-Euroopa vanuselt teine ülikool, mille asutas Poola kuningas Kazimierz III ja mille põhikirja kinnitas paavst Urbanus 1364. aastal. Ülikooli loomisest võeti eeskujuks Bologna ja Padua ülikoolid. Suurt tähelepanu pöörati tsiviilõiguse, kanoonilise ehk kirikuõiguse, filosoofia

tegevuse, täpsemalt öeldes selle vastu, kuidas Saksa ordu oli vallutanud “evangeeliumi kuulutamise” ettekäändel Baltimaid ja nendel aladel elavaid rahvaid. Üks protesti autoritest, Paweł Włodkowic,¹² esitab oma argumendid moel, et jääb mulje, nagu oleksid need read tänapäeval kirjutatud. Ometi ei tohi unustada, et tegemist oli 15. sajandi algusega, mil niisugune probleemistik ei olnud sugugi aktuaalne. Kirikukogule esitatud apellatsioonis kirjutab Paweł Włodkowic järgmist: “Seega ei ole ristisõdijate relvastatud võitlus rahumeelsete paganate või neile vastupanu osutanud paganate vastu olnud kunagi “õiglane sõda.” Selle väite põhjenduseks on toodud asjaolu, et nende ründamise vastu, kes tahavad rahumeeles elada, on igasugune õigus, sealhulgas nii jumalik õigus (*lex divina*) kui ka loomu- ja tavaõigus (*lex natura, lex positiva*). Jumalik õigus ütleb, et ära tapa ja ära varasta. Nende sõnadega on keelatud igasugune röövimine ja vägivald. Kristlik ligimesearmastus ei luba usklikel paganatele kallale tungida ning ühtlasi keelab see ka võõra vara omandamise varguse või röövimise teel. Kuna meie ligimesteks on nii usklikud kui ka paganad, pole niisugune tegevus, mis on suunatud paganate vastu, mitte mingil moel õigustatud. Paganaid ei ole lubatud relvaga ähvardades või muu vägivaldaga ahistades sundida ristiusku vastu võtma, sest see oleks ülekohtune. Samuti keelab paganate ründamise ka

---

ja teoloogia õpetamisele. Esialgu kandis ülikool *Akademia Krakowska* nime. 15. sajandil toimusid Poola-Leedu kuninga Władysław Jagiełło eestvedamisel ülikoolis suured muudatused ja reformid, mistõttu kannab ülikool ka tänapäeval selle kuninga auks *Uniwersytet Jagielloński* nime. Ülikooli pika ja kuulsurikka ajaloo vältel on seal õppinud ja õpetanud Poola helgeimad pead. *Toim.*

¹² Paweł Włodkowic (Paulus Vladimiri, 1370–1435) oli väljapaistev Poola rahvusest teadlane, teoloog, jurist ning kanoonilise õiguse ekspert. Lisaks sellele oli ta ka silmapaistev administraator, kes juhtis rektorina palju aastaid Krakowi ülikooli tööd. Teda peetakse üheks modernse inimõiguste teooria alusepanijaks, kes koos mõttekaaslase Stanisław Skarbimierziga kirjutas ka poliitilisi tekste, milles rõhutati rahvastevahelise solidaarsuse, lugupidamise ning rahu vajalikkust. Paweł Włodkowic oli autoriks teooriale, mille kohaselt on paganlikel rahvastel õigus rahu elada ja maad omada. Poola esindajana Konstanzi kirikukogul kaitses ta Poola *raison d'état*'d ehk riiklikke huve Saksa ordu eest. Vt ka: http://www.explore-biography.com/legal_figures/P/Paweł_Włodkowic.html, 17.05.2005. *Toim.*

loomu- ja tavaõigus, sest see juhindub põhimõttest: ära tee seda teisele, mida sa ei taha, et sulle endale tehtaks. Selleks, et teha head, ei tohi korda saata kuritegusid.”¹³

Kas katoliku kiriku sotsiaalõpetus on poliitiline ideoloogia?

Järgnevas vaatlen lähemalt seda, mida peab katoliku kirik silmas sotsiaalõpetuse all. Tuleb kohe öelda, et katoliku kiriku sotsiaalõpetus ei ole mingi “kolmas tee” liberaalse turumajanduse ja marksistliku kollektivismi vahel. Seda ei tohi ka mingil juhul võrdsustada mõne muu poliitilise ideoloogia või erakonna poliitilise platvormiga.

Õigem oleks öelda, et kiriku sotsiaalõpetus kuulub täiesti omaette kategooriasse. See doktriin on sündinud põhjalike mõtiskluste tulemusena, kus vaadatakse usu ja kiriku traditsiooni kaudu inimeste eksistentsi nii ühiskondlikus kui ka rahvusvahelises kogukonnas. Kiriku sotsiaalõpetuse peamine ülesanne on tõlgendada erinevaid ühiskondlikke protsesse ning määratleda, kas nad langevad kokku või eemalduvad sellest, mida evangeelium õpetab inimese loomusest ja tema kutsumisest elada oma elu kooskõlas üleloomuliku ning maise eesmärgiga. Selle põhjal võib öelda, et sotsiaalõpetust ei saa pidada üksnes ühiskonnateaduseks. See teoloogiliste mõtiskluste tulemusena sündinud doktriin on ja jääb alati moraaliteoloogia uurimisvaldkonda kuuluvaks *teoloogiliseks* distsipliiniks.¹⁴

Paavstide entsüklikatest on selgesti näha, et katoliku kirik ei soovi sotsiaalõpetuse kaudu otseselt sekkuda “maailma asjadesse” ega taha uuesti saavutada mingisugust ilmalikku võimu (nagu on olnud kirikul näiteks keskajal) ja lahendada probleeme, mis tegelikult ei ole kiriku

---

¹³ Originaaltekst on avaldatud esmakordselt kogmikus **Starodawnego Prawa Polskiego Pomniki** (= Monumenta Iuris Vettera Poloniae), Vol. V. Ed. M. Bobrzynski, Cracoviae, 1878. *Toim.*

¹⁴ Selle määratluse kohta vt Johannes Paulus II entsüklikat **Sollicitudo Rei Socialis** (1987). Entsüklika ingliskeelne võrguversioon asub aadressil: http://www.vatican.va/docs/ENG0223/_INDEX.HTM, 21.05.2005. *Toim.*

probleemid. Sotsiaalõpetuse eesmärk on määratleda, milline peab olema poliitika ja religiooni õige vahekord. Teisisõnu, sotsiaalõpetus püüab ühest küljest näidata, kus algab ja lõpeb kiriku vastutus, ja teisest küljest, kus algab ja lõpeb riigi vastutus. Kui vastutusosalad määratletud,¹⁵ on võimalik anda vastuseid küsimusele, mil viisil saavad kirik ja riik üksikindiviidi ja ühiskonna hüvede ning heaolu saavutamisele kaasa aidata.

Esiletõstmist väärib veel üks oluline küsimus. Kiriku sotsiaalõpetus on kindlasti inimesekeskne ja humanistlik käsitlus ning ühtlasi visioon sellest, milline peaks olema ühiskond lähtuvalt evangeeliumi õpetusest. Kui me usume, et iga üksikindiviidi on Jumala ainulaadne looming, kellel on oma väärikus ja õigused, siis me ütleme sellega tegelikult seda, et iga ühiskond peab üksikindiviidi väärikust ja õigusi austama ning kaitsma. Teisisõnu, mida rohkem ühiskond arvestab üksikindiviidi väärikuse ja õigusega, seda rohkem vähendab ta pingeid ühiskonna erinevate klasside vahel ning seda valutumalt kulgevad ühiskonnas toimuvad protsessid. Samas ei saa üksikindiviidi õigusi ja väärikust absolutiseerida. Vaatamata sellele, et iga üksikindiviidi heaolu on oluline, on siiski tähtsad ka riigi hüved, mis mõnes mõttes asetsevad üksikindiviidi hüvedest kõrgemal. Siinjuures tuleb olla teadlik sellest, et ka niisuguses mõtlemises peitub oma oht. Kui üks ühiskond absolutiseerib üldise hüve üksikindiviidi hüvede ja õiguste arvel, võib ta kergesti suunduda totalitarismi.¹⁶

Naastes religiooni ja poliitika suhete juurde, juhin tähelepanu kahele väärtendentsile, mis võivad mõjule pääseda, kui religiooni ja poliitika suhted ei ole ühiskonnas õigesti reguleeritud. Nad võivad avalduda nii üksikindiviidi, kogukonna kui ka riigi tasandil. Vaatamata sellele, millisel

---

¹⁵ Selleks, et vastutusosalad oleksid selged, sõlmitakse konkreetse riigi ja Vatikani vahel tavaliselt konkordaate, mis reguleerib kiriku ja riigi vahekorda. Iga konkordaadi tekst on unikaalne ja sünnib läbirääkimiste tulemusena. Oluline lepinguteksti koostamisel on ka see, kui arvukas on riigis katoliku kogukond ning kui suured õigused on katoliku kirikul selles riigis juba ajalooliselt olnud. *Toim.*

¹⁶ "Poliitilised, sotsiaalsed ja majanduslikud struktuurid ei tohi kunagi manipuleerida üksikisikuga, sest igale üksikisikule peab jääma õigus ennast ise omaenda lõppeesmärgi poole suunata. Igasugune totalitaarne arusaam ühiskonnast ja riigist on vastuolus tõega, mis puudutab iga inimese terviklikkust ning Jumala tegutsemisplaani ajaloos."

Compendium 2004, § 48. *Toim.*

tasandil nad avalduvad, toovad nad alati kaasa tõsiseid probleeme ja raskusi. Kiriku sotsiaalõpetuse üks eesmärke ongi pakkuda nii kirikujuhtidele ja usuliidritele kui ka poliitikutele välja teatud põhimõtted, kuidas nendest eeldatavatest karidest pääseda ning saavutada rahumeelne koostöö ja vastastikune mõistmine.

Esimene väärtendents — klerikalism

Klerikalism¹⁷ tekib siis, kui religiooni ja poliitika valdkond samastuvad või hakkab religioon poliitika üle valitsema. Klerikalismi kõige iseloomulikumaks tunnuseks on see, et religiooni või kiriku arvamus väljub oma mõjuvallast ning püüab kujundada inimeste ja ühiskonna elu ka nendes küsimustes, mis ei kuulu või vähemalt ei peaks kuuluma otseselt religiooni valda. Sageli saab klerikalism impulsse just inimestelt, kes ootavad vaimulike sekkumist valdkondadesse (nt poliitikasse), mis ei ole nende pädevuses (vähemalt neis küsimustes, mis ei puuduta usku ja moraali). Ent klerikalism võib tekkida ka siis, kui poliitika kasutab religiooni oma eesmärkide saavutamiseks. Seega võib öelda, et klerikalism on suur kiusatus nii kirikule ja vaimulikkonnale kui ka poliitikutele. Euroopa ajaloos on klerikalism olnud alati suureks probleemiks eelkõige sellepärast, et niisugused väärastunud suhted moonutavad pilti kirikust ja kristlusest tervikuna. See on justkui õige tasakaalu ja õigete piiride kaotamine.

Klerikalismi kohta võib tuua arvukalt näiteid Bütsantsi keisririigist, kus kiriku ja riigi suhteid tähistati teoorias küll kauni mõistega “sümfoonia” ehk “kokkukõla”, praktikas oli aga kirik ikkagi omamoodi riigiasutus ning keiser valitses oma ametimeelevaldaga nii riigi kui ka kiriku üle. Siinjuures piirdun näitega Euroopa lähiajaloost. 20. sajandil võis klassikalise klerikalismi ilminguid täheldada näiteks kolmekümnendate aastate Hispaanias, kus kodusõda lõppes 1939. aastal kindral Francisco Franco juhitud rahvuslike jõudude võiduga. Franco püüdis

---

¹⁷ Mõiste tuletatud sõnast “kleerus” (väljavalitud seisus, ka [kiriku] vaimulikkond).
Toim.

leida oma tegevusele alati toetust katoliku kirikult. Selline “koostöö” läks nii kaugele, et viimaks ei olnud enam ühtegi ametlikku üritust, kus katoliku piiskopid poleks süstemaatiliselt kohal viibinud. Religioon ja poliitika segunesid sedavõrd, et leidis juhtumeid, kus inimesed läksid enne mõnele ametikohale asumist oma piiskopi käest luba ja õnnistust paluma. Ja vastupidi, Hispaania valitsus ootas kõigilt katoliiklastelt üksmeelset toetust oma poliitikale. Siinkohal meenub mulle üks tollase Hispaania prestiižne ajakirjanik, Rafael Calvo Serer,¹⁸ kes oli ühtlasi ka sügavalt religioosne inimene ja veendunud katoliiklane. Ta käis iga päev missal, mediteeris, luges piiblit ja palvetas igal hommikul vähemalt pool tundi. Rafael Calvo Serer oli valitsuse suhtes üsna kriitiliselt meelestatud. Ta väljendas oma arvamust näiteks küsimustes, mis ei olnud üldse seotud katoliku kirikuga ja mis tema arvates pidid Hispaania ühiskonnale tervikuna kasuks tulema. Franco režiimi valitsusametnikud ründasid teda pidevalt küsimustega, kuidas on võimalik, et ta suhtub kriitiliselt Hispaania valitsusse ja samas tahab olla ka hea katoliiklane. Valitsuse seisukoht jättis mulje, nagu peetaks katoliiklaseks olemist kuulumiseks mingisse poliitilisse erakonda.

Rafael Calvo Serer tõrjus sellist kriitikat, väites vastu, et tema arvates saab ta väga hästi elada oma elu katoliiklasena ja samas olla kriitiline valitsuse suhtes nendes küsimustes, mis ei ole usuga seotud. Konflikt arenes viimaks niikaugele, et ta oli sunnitud Hispaaniast emigreeruma. Tema mõtted ja tegevus ärritasid valitsust sedavõrd, et tema ajaleht suleti. Hävitati koguni maja, kus ajalehetoimetus oli tegutsenud, et kustutada vähimgi mälestus tema valitsusevastasest tegevusest. Rafael Calvo Serer emigreerus mõneks ajaks Inglismaale,

---

¹⁸ Rafael Calvo Serer (1916–1988), hispaania ajaloofilosoof, poliitik ja ajakirjanik, päevalehe Madrid toimetaja, kes kuulus kristlik-demokraatlikku parteisse ning oli ka katoliku kiriku institutsiooni *Opus Dei* liige. Calvo Sererit peetakse nn kolmanda tee (*tercera fuerza*) teoreetikuks fašistliku Falangi partei ja konservatiivsete katoliiklaste vahel. Kuna ta ründas meedias avalikult kindral Franco režiimi, oli ta sunnitud 1974. aastal Hispaaniast lahkuma. Londonis elades asutas ta Hispaania Demokraatliku Hunta, mille eesmärk oli valmistada ette provisorset valitsust ning demokraatia taastamist Hispaanias. 1977. aastal naasis ta Hispaaniasse ja oli ka Senati president. *Toim.*

kus ta jätkas võitlust selle legitiimse sõltumatuse eest, mis peab igal kristlasel olema, eriti poliitiliste arvamuste suhtes.

Teine väärtendents — sekularism

Teine väärtendents, mis võib mõjule pääseda religiooni ja poliitika vale vahekorra tõttu ja mis tänapäeval on klerikalismist levinumgi, on sekularism ehk ilmalikustumine. Lahtiseletatult tähendab see seda, et religioon ja poliitika on teineteisest täielikult lahutatud. Sekularisatsiooni kõige suurem probleem on see, et ta viib lõpuks vaimu- ja ühiskonnaelu täielikule võõrandumisele usust ja kirikust. Teisisõnu, uskumine ja usuliste veendumuste järgi elamine on küll legitiimne, riik sallib seda, kuid sellel puudub igasugune laiem ühiskondlik mõõde. Religioonist ja usust saab eraasi, mis ei tohi mingil juhul sekkuda ühiskonna probleemide lahendamisse ega mingilgi moel mõjutada avalikku arvamust ja avalikku elu. Vähemalt katoliku kiriku sotsiaalõpetuse vaatepunktist on niisugune lähenemine üsna vildakas ja koguni ohtlik. See oleks justkui väita, et religioon on midagi, mis puudutab ainult inimeste hinge ja südametunnistust, kuid sellel ei ole mingit pistmist inimeste tegeliku igapäevaeluga. Et seda ekslikku arusaama kummutada, käsitlen järgnevalt mõningaid olulisemaid valdkondi, millega katoliku kiriku sotsiaalõpetus tegeleb.

Eetilised väärtused lähtuvad inimloomusest

Tihti arvatakse ekslikult, et igasugused eetilised väärtused on seotud kindla religiooni või konfessiooniga. Sotsiaalõpetuse üheks alustalaks on aga arusaam, et eetika ja moraal ei ole kunagi konfessionaalsed, seotud kindla kiriku või doktriiniga, vaid lähtuvad inimloomusest.¹⁹ Kui me

---

¹⁹ “Olles loodud Jumala poolt jumalanäolistena ning ratsionaalse hingega, saame väita, et kõigil inimestel on üks päritolu ning üks loomus. Lunastatuina Kristuse ristiohvri läbi ja kutsutuina ühisele taevasele pidusöömaajale (mõeldud on igavikku või taevast õndsust), saame väita, et kõigil on ühesugune inimväärikus, millest tulenevalt

kaitseme teatud eetilisi seisukohti (nt abielu, perekonna või muu inimeksistentsi teemaga seotud), siis ei tee me seda sellepärast, et oleme *kristlased* — kuigi piibel seda rõhutab —, vaid eelkõige sellepärast, et need eetilised väärtused tulenevad meie enda väärtusest ja väärikusest ning kuuluvad seega iga inimese juurde. Seetõttu ei suru kristlane moraalsetest seisukohtadest rääkides kellelegi oma usku peale. Just sellepärast võib ta oma arvamust täiesti vabalt väljendada.

Vanemate vastutusest laste koolitamisel ja kasvatamisel

Kooli- ja kasvatusüsteemi käsitlus kiriku sotsiaalõpetuses on väga huvitav, ent tekitab arvukalt küsimusi. Kiriku doktriin räägib ühest ebatäiuslikust ühiskonnast, milles inimene sünnib — see on perekond –, ning kahest täiuslikust ühiskonnast, tsiviilühiskonnast, mida korraldab riik, ja kirikust. Meie maailmas ei ole võimalik üksi saada hakkama inimese kasvatamise ja koolitamise jaoks. Meie vanemad — ükskõik kui andekad nad ka poleks — ei saa meile õpetada kõike ise: matemaatikat ja kirjanõuet, lisaks veel autojuhtimist ja sõjakunsti. Inimühiskond on täiuslik ühiskond just selles mõttes, et ta annab inimese kasvatamiseks ja koolitamiseks kõik vajalikud vahendid. Sama võib öelda kiriku kohta nendes küsimustes, mis puudutavad hingeelu.

Laste kasvatamise eest lasub vastutus eelkõige vanematel, mitte riigil ega ka kirikul.²⁰ Vanemad võivad oma kohustuse delegeerida riigile või kirikule juhul, kui nad ei saa ise seda ülesannet täita. Aga sel juhul saab rääkida üksnes delegeerimisest, teatud asjade tegemiseks volituste andmisest. Seetõttu on katoliku kirik alati pooldanud ja toetanud erakoolide süsteemi. Kiriku eesmärk ei ole tingimata ise koole asutada ja omada,

---

pakutakse kõigile ka ühist lõppeesmärki.” Vt **Catechism** 1994, § 1934. Teksti ingliskeelne võrguversioon asub aadressil:

<http://www.vatican.va/archive/catechism/p3s1c2a3.htm#III>, 20.05.2005. *Toim.*

²⁰ Vt Vatikani II kirikukogu deklaratsiooni **Gravissimum educationis** (1965).

Deklaratsiooni ingliskeelset võrguversiooni võib lugeda aadressil:

<http://www.ewtn.com/library/COUNCILS/v2educ.htm>, 17.05.2005. *Toim.*

need koolid ei pea olema tingimata “värbamiskeskused” katoliiklusse. Eesmärk on rõhutada vanemate esmast missiooni laste kasvatamisel ja koolitamisel. Vanemad kannavad oma laste kasvatamise eest vastutust ja kui nad selle kellelegi delegeerivad, siis see ei vähenda, vaid hoopis suurendab nende vastutust.

Kristlane poliitikas — kas kiriku käepikendus?

Viimastel aastatel on tihti päevakorda tõusnud küsimus, mida tähendab olla poliitikust kristlane või kristlasest poliitik?²¹ Ühelt poolt on selge, et kirik toetab kristlaste ühiskondlikku aktiivsust.²² Teiselt poolt jääb alati küsimus, keda kristlasest poliitik ikkagi esindab? Kui ta esindab iseennast või oma valijaid, siis miks peaks ta oma otsuste langetamisel arvestama kirikuga. On ta ju valitud rahva, mitte kiriku esindajaks. Samuti ei pruugi kõik tema valijad olla kiriku liikmed või üldsegi kristliku religiooni pooldajad ega jagada kristlikke arusaamu. Samas seisab kirik küsimuse ees: kas inimene, kes on oma vabal tahtel otsustanud poliitikasse astuda — pole ju kirikul meelevalda panna ühtegi inimest sellisesse ametisse —, on ikka teadlik sellest suurest vastutusest, mida ta kandma hakkab. Teisisõnu, kas ta on ka seesmiselt selleks valmis, et vajadusel kaitsta kiriku õpetust ning mitte teha kompromisse omaenda usu arvelt. Ta peab teadma, et kui ta seda ei suuda, siis on kiriku silmis tema osalemine poliitikas pigem ebasoovitav ja kirik ei toeta seda. Iga avaliku elu tegelane on tänapäeval paratamatult meedia huviorbiidis. Kui ta teeb valesid samme ja langetab valesid otsuseid, siis lõhub ta oma tegevusega paratamatult ka kiriku ühtsust, kahjustab selle mainet ja võib eksitada paljusid kaaskristlasi.

---

²¹ Autor peab siinkohal silmas näiteks presidendivalimisi Ameerika Ühendriikides, kus kandidaatide usulisel maailmavaatel ja moraalsel väärtushinnangutel on valimiskampaania käigus olnud alati oluline roll. *Toim.*

²² Katoliku jumalateenistus ehk missa lõpeb sõnadega *Ite missa est*, mis tõlkes tähendab: “Minge [maailma], missa on lõppenud.” Teisisõnu, need, kes on armust osa saanud, andku see edasi ka teistele inimestele maailmas. *Toim.*

Eelnevat võib illustreerida näitega viimastelt Ameerika Ühendriikide presidendivalimistelt. Nimelt oli üks peamistest presidendikandidaatidest katoliiklane,²³ kuid tema arusaamad seksuaaleetikast ei langenud kuidagi kokku katoliku kiriku ametliku õpetusega.²⁴ Sellel pinnal tekkinud tüli tekitab Ameerikas suurt poleemikat ja loomulikult püüdis meedia näidata, kui ebademokraatlik on katoliku kirik. Tegelikult jäi aga peaaegu täielikult tähelepanuta see, milline on selles küsimuses kiriku sotsiaal-õpetuse doktriin. Sotsiaalõpetuse kompendiumi peatükk ütleb kristlaste aktiivse osalemise kohta poliitikas järgmist: “Mis puudutab poliitilisi otsuseid ja valikuid, mis on vastuolus kristlike printsiipide ja põhimõtetega, siis ei tohiks ühegi kristlase südametunnistus lubada hääletada selliste poliitiliste programmide või üksiku seadussätte poolt, mis on vastuolus usu või moraaliga.”²⁵ Sellele järgneb aga seletus, millele tavaliselt keegi mingit tähelepanu ei pööra: “Juhul kui ei ole võimalik vältida selliste poliitiliste programmide või seaduste koostamist ning jõustumist, ja poliitiku, eriti aga parlamendiliikme vastuseis sellele programmile või seadustele on *de facto* kõigile teada, ei näe kirik mingit probleemi selles, et poliitik võib toetada ettepanekuid ja osaleda isegi hääletamisel, mille eesmärgiks on vähendada või minimeerida kahju ja nende negatiivseid tagajärgi.”²⁶ Ka abordiküsimuse puhul ei tee kirik siin mingit erandit, vaid

---

²³ Autor peab silmas Ameerika demokraatide esinumbrit John Kerryt. *Toim.*

²⁴ John Kerry sai Ameerika avalikkuse ees ja ka väljaspool Ameerikat kiiresti tuntud sellega, et tema vaated abordiküsimuses erinesid üsna radikaalselt katoliku kiriku õpetusest. Viimaks sekkusid sellesse debatti isegi katoliku piiskopid, kes nõudsid ekskommunikatsiooni ehk sakramendiosadusest väljaparvamise ähvardusel, et Kerry korrigeeriks oma avalikult väljaõeldud seisukohti. See nõudmine aga põhjustas Ameerika ühiskonnas uue diskussiooni teemal, kuidas Ameerika demokraatlikus ühiskonnas, kus kõigil on sõna- ja arvamusevabadus, tohib kirik vastuolus üldkehtivate inimõigustega nõuda oma liikmetelt, et nad keelduksid mõningatele seadustele alla kirjutamast. Asi läks koguni nii kaugele, et katoliku kirikut süüdistati klerikalismis. Samas vallandus katoliku kirikus äge diskussioon teemal, kuidas selline kaksikelu on võimalik. Kuidas saab väita, et ollakse katoliiklane, aga samas väljendada avalikult katoliku kiriku õpetusega vastuolus olevaid mõtteid. *Toim.*

²⁵ **Compendium** 2004, § 48. *Toim.*

²⁶ *Ibid.*

lubab poliitikul sellises olukorras ja neil tingimustel hääletuses osaleda.²⁷ Selle näitel põhjal peaks ilmnema, milles kõne all olev Ameerika poliitik vea tegi.

Tahan veel kord täie tõsidusega rõhutada, et kiriku liikmed ei ole kunagi kiriku “ilmalik käsi” või “käepikendus”. Nad ei ole ega saagi kunagi olla tööriistad mingite kiriku ilmalike eesmärkide saavutamiseks.²⁸ Nõnda ei ole kirik kunagi otseselt seotud sellega, mida üks kristlane arvab või teeb. Kiriku eesmärk on inimeste hingeõndsus, kiriku ülesanne usu kuulutamine ja õpetamine ning sakramentide jagamine, mitte maise elu korraldamine. Kristlane, kes töötab ühiskonnas mingil vastutaval kohal, näiteks pangapresidentina, ei saa ju väita, et see pank on kiriku oma pelgalt sellepärast, et tema kui panga president on kristlane. Need on täiesti erinevad tasandid. Kui kiriku liikmed midagi teevad, siis alati oma isikliku vabaduse ja südametunnistuse põhjal ning oma vastutusel. Samas ei tohi unustada seda, et kui inimene usub, siis usub kogu tema isiksus. Olukord, kus inimene on nii lõhestunud, et “südamess” on ta usklik ja oma “mõistuses” uskmatu, oleks lihtsalt skisofreeniline. Me ei saa öelda üht ja teha samas midagi muud, mis on meie sõnadega vastuolus. Sõnade ja tegude kokkulangemine kuulub lahutamatuks kristlaseks olemise juurde. Seda ühtsust vajame tänapäeval rohkem kui kunagi varem. See ongi see eetiline vastutus, mille kohta kirik on rõhutanud, et poliitik või iga inimene, kes kannab ühiskonnas mingitki vastutust, peab järgima ja võimalusel ka kaitsma neid veendumusi, mis on kooskõlas tema südametunnistuse ja maailmavaatega.

---

²⁷ Vt lähemalt Johannes Paulus II entsüklikat **Evangelium Vitae** (1995). Entsüklika ingliskeelne võrguversioon asub aadressil:

http://www.vatican.va/edocs/ENG0141/_INDEX.HTM, 21.05.2005. *Toim.*

²⁸ Vt lähemalt 2002. aastal välja antud dokumenti **Doctrinal note on some questions regarding the participation of Catholics in political life**, mille on koostanud usudoktriini kongregatsioon ning millele on alla kirjutanud kongregatsiooni prefekt, kardinal Joseph Ratzinger, praegune paavst Benedictus XVI. Teksti ingliskeelne võrguversioon asub aadressil: <http://www.ewtn.com/library/CURIA/CDFPOLIF.HTM>, 20.05.2005. [Edaspidi **Doctrinal note** 2002.]

Kas kristlased peaksid moodustama poliitilisi parteisid?

Eelneva arutelu põhjal tekib kaks praktilist küsimust. Esiteks, missuguse partei või ideoloogia peaksid kristlased valima, et see vastaks kõige rohkem kristlikule maailmavaatele. Teiseks, kas kristlased peaksid moodustama oma parteisid, kui kristlik kogukond ühiskonnas on piisavalt suur?

Kirik ütleb kõigepealt seda, et kristlased, kes tahavad poliitikas aktiivselt kaasa lüüa, peavad väga hoolikalt parteid valima. Selle valiku tähtsaimaks mõõdupuuks peaksid olema moraalsed ja eetilised väärtused, mida partei endas kannab, ning loomulikult peaks arvestama ka ühiskonnas valitsevat olukorda. Valiku tegemine peab olema kantud ligimesearmastusest ja olema suunatud üldise hüve (*common good*) saavutamisele. Teiseks rõhutab sotsiaalõpetuse kompendium: kristlased peavad teadma, et ükski sekulaarne ideoloogia ei suuda *per se* endasse haarata ja esindada kõiki kristlikust maailmavaatest tulenevaid arusaamu ja seisukohti. Järelikult on võimalik kristlike ideaalide eest võidelda väga erinevates parteides. Väide, et üks partei või ideoloogia suudaks kristlikke ideaale teistest rohkem esindada või kaitsta, on väär ja ohtlik. Seetõttu ei tohiks kristlane, kes kuulub mingisse poliitilisse parteisse, kaotada kunagi oma kriitilist meelt partei ideoloogia ja tegeliku poliitika suhtes. Ta peaks tegema kõik endast oleneva, et partei ei lähtuks oma tegevuses ainult kitsama kildkonna huvidest, vaid suudaks vaadata neist kõrgemale, üldise hüve ja inimese igavikulise lõppeesmärgi poole.²⁹

Lisan siia veel ühe vahemärkuse. Me kõik teame 20. sajandi ajaloost, milleni viis parteiideoloogia absolutiseerimine Saksamaal ja Venemaal enne Teist maailmasõda. Kiriku allasurumine läks nii kaugele, et Vatikanil ei jäänud muud võimalust, kui mõlemad totalitaarsed režiimid täielikult hukka mõista.³⁰ Samuti keelas Vatikan katoliiklaste kuulumise

²⁹ Vt **Compendium** 2004, § 573. Lk 324.

³⁰ Autor viitab paavst Pius XI (1922–1939) tegevusele, kes oma pontifikaadi ajal avaldas kolm entsüklikat totalitaarsete süsteemide vastu. Näiteks avaldas ta protesti Itaalia totalitaarse fašistliku valitsuse vastu. Vt entsüklika **Non Abbiamo Bisogno** (1931). Entsüklika ingliskeelne võrguversioon asub aadressil:

nendesse totalitaarseid ideoloogiaid esindavatesse parteidesse. Kui natsionaalsotsialism ja natsiparteisse kuulumine on õnneks probleem, mis on leidnud aja jooksul oma ajaloolise lahenduse, siis katoliiklaste koostöö kommunistliku režiimi või sarnast ideoloogiat kandvate parteidega on olnud päevakorras aastakümneid ning mõnes paigas aktuaalne tänaseni.

Kas see tähendab, et kirik dikteerib inimestele, mida nad oma poliitilistes valikutes peavad tegema? Ei, sugugi mitte. Kirik jätab selle iga kristlase südametunnistuse asjaks. Seetõttu pole kirik ka kunagi pooldanud mõne niinimetatud kristliku erakonna loomist, mis peaks kõiki kristlasi poliitiliselt ühendama. Kui aga leidub kristlasi, kes seda teha tahavad, siis on see nende otsus, mitte kiriku algatus.

Kuigi kirik ei pea kristlasi ja kristlikke väärtusi esindavaid parteisid oma “käepikenduseks”, ei tähenda see seda, et ta ei annaks poliitikas osalevatele kristlastele mitte mingeid suuniseid. Alles mõne aasta eest andis Vatikan välja dokumendi “Õpetuslikke juhtnõure nendele katoliik-

---

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_29061931_non-abbiamo-bisogno_en.html, 21.05.2005.

Seejärel kirjutas Pius XI katoliku kiriku olukorrast Saksa *Reich*’is saksakeelse entsüklika **Mit brennender Sorge** (1937). Entsüklika avaldati pärast aastaid kestnud õigusrikkumisi ja vägivalda, millega Saksa riik kohtles katoliku kirikut. Paavsti korraldusel loeti entsüklika avalikult ette kõigis katoliku kirikutes, samuti levitati seda inimeste seas vaatamata sellele, et entsüklika teksti oli Saksa riik ebaseaduslikuks kuulutanud. Entsüklika ingliskeelne tõlkeversioon on aadressil:

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_14031937_mit-brennender-sorge_en.html, 21.05.2005

Sarnaselt fašistliku ideoloogiaga võttis paavst Pius XI karmi seisukoha ka ateistliku kommunismi suhtes. Ta avaldas entsüklika **Divini Redemptoris** (1937), milles kritiseeris kommunismi kiriku sotsiaalõpetuse valguses ja nimetas seda “seesmiselt perversseks” süsteemiks, rõhutades, et põhiline viis, kuidas ühiskond saab loobuda iseenda tekitatud vigadest, on inimeste vaimne uuenemine ja avatus kristlikule maailmavaatele, ligimesearmastuse harrastamine, õigluse kehtestamine tõelist üldist hüvet (*common good*) arvesse võttes ning nii ametialaste kui ka muude kodanikuühenduste loomine. Entsüklika ingliskeelne võrguversioon on aadressil: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19031937_divini-redemptoris_en.html, 21.05.2005. *Toim.*

lastele, kes osalevad poliitikas”.³¹ Seda dokumenti ei tohi kuidagi tõlgendada kiriku sekkumisena ilmalikku ellu, vaid pigem tahab kirik sellega näidata, et ta ei eksisteeri suletud süsteemis. Kirik tahab olla dialoogis tänapäeva maailmaga ja ka kõigi poliitikutega, mistõttu peab ta ikka ja jälle kõigile inimestele meelde tuletama — see on kiriku vastutus ja ülesanne —, missugused tänapäeva seisukohad ja suunad on kooskõlas evangeeliumi õpetusega ja missugused mitte.

Kas tänapäeval on veel üldse võimalik teha eetilist poliitikat?

Lõpetuseks tahan eetilise vastutuse kohta poliitikas öelda seda, et siin pole ainult probleeme ja vastuseta küsimusi, vaid on ka lahendusi. Tõsi küll, vahel tundub olukord suhteliselt pessimistlik. Üsna sageli võib kohata arvamusi, et kui poliitik jääb oma sõnades ja käitumises alati ustavaks oma veendumustele, siis ei saa temast kunagi parlamendiliiget, ministrit või presidenti. Ka Eesti ühiskonnas on selline küüniline ja pragmaatiline arusaam üha enam maad võtmas. Arvatakse, et poliitiline mäng peabki olema natuke “räpane”, poliitik peab kogu aeg otsima kompromisse, loobuma oma isiklikest veendumustest ja eesmärkidest saavutamiseks ära kasutama teisi inimesi.

Arvan, et poliitilise mängu reeglid ei ole siiski nii lihtlased ja mustvalged, nagu neid tihti meedias kajastatakse. Usun, et iga tark ja elukogenud poliitik teab, et valel on lühikesed jalad ning et kord kahjustatud mainet taastada on väga raske. Seetõttu ei saa ta endale lubada ükskõik missuguseid vahendeid ega eirata üldisi mängureegleid. Samuti ei ole tingimata edukas just see poliitik, kes otsib iga hinna eest kompromisse ja liigub alati populistlikult üldise arvamusega kaasa vaid selleks, et saada järgmistel valimistel võimalikult palju hääli. Taolistele üldlevinud arvamuspiltidele konformistlikest ja selgrootustest poliitikutest on võimalik siiski vastukaaluks tuua ka teistsuguseid näiteid.

---

³¹ **Doctrinal note** 2002. Vt: <http://www.ewtn.com/library/CURIA/CDFPOLIF.HTM>, 20.05.2005. *Toim.*

Minu kodumaal on üks 20. sajandi tuntumaid inimesi olnud Robert Schuman,³² Euroopa Liidu üks “vaimseid isasid” ja rahvusvaheliselt tunnustatud poliitik. Schuman polnud ainult laiahaardeline ja jõuline poliitik, vaid ta oli ka katoliiklane ja sügavalt religioosne mees. Vatikanis on algatatud Robert Schumani kanoniseerimisprotsess.³³ Kirik uurib põhjalikult, kas ta on teinud kangelaslikke tegusid ja elanud silmapaistvalt vooruslikku elu. Teisisõnu, kas leiab kinnitust pühadus, mida on võimalik seada eeskujuks ka teistele kristlastele. Kuigi uutele põlvkondadele võib tema nimi olla tundmatu, võlgneme suuresti just temale tänu selle eest, et me võime praegu Euroopas kuuluda ühte perekonda, mida nimetatakse Euroopa Liiduks. Tänu Schumanile ja teistele temasarnastele poliitikutele, kes oma veendumusi alati visalt

---

³² Robert Schuman (1886–1963), Prantsuse poliitik ja jurist, kes osales Teise maailmasõja ajal vastupanuliikumises ja katoliikliku Vabariikliku Rahvaliidumise Partei asutamises, täitis pärast sõda rahandus-, pea- ja välisministri ülesandeid, propageerides Lääne-Euroopa integratsiooni. 9. mail 1950. aastal esitas ta välisministrina deklaratsiooni Euroopa riikide ühinemise (Euroopa föderatsiooni) ideest, mida tuntakse Schumani plaani nime all. 9. maid tähistatakse seetõttu kui Euroopa päeva. Selle plaani põhjal asutati 1951. aastal Euroopa Sõe- ja Teraseühendus (ECSC), mis oli 1957. aastal asutatud Euroopa Majandusühenduse eelkäijaks. Robert Schumani poolt käivitatu viis 1992. aastal Maastrichti lepingu sõlmimisega Euroopa Liidu loomiseni. 1958. aastal valiti Robert Schuman Euroopa Parlamendi esimeseks presidendiks, 1960. aastal astus ta sellest ametist tagasi, kuid jäi kuni surmani aupresidendiks. Schumanit on nimetatud Euroopa isaks, kes on andnud hindamatu panuse Euroopa ühinemisele ja Saksamaa ning Prantsusmaa lepitamisele. Vt <http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/SchumanRobert>, 23.05.2005. *Toim.*

³³ 1989. aastal asutati Metzis *Institut Saint-Benoît Patron de l'Europe*, mille eesmärk oli saavutada Robert Schumani õndsakskiitmine (kirikuõiguslik akt, mis eelneb pühakuks kuulutamisele). 2004. aastal andis instituudi peasekretär Schumaniga seonduvad materjalid üle Vatikanis asuvale Pühakute Kehtestamise Kongregatsioonile, kelle ülesanne on valmistada ette kõik, mida paavst õndsaks ja pühakuks kuulutamiseks vajab, sealhulgas kontrollida, kas kõnealune isik on elanud vooruslikku ja eeskujulikku elu ning kas tema pühadus on leidnud kinnitust ka Jumala ees, mis leiab väljendust “märgi”, peamiselt tervendamise läbi, mille kontrollimiseks kaasatakse ka teadlased, sageli arstid. Vt: http://www.heiligenlexikon.de/BiographienR/Robert_Schumann.html, 23.05.2005. *Toim.*

kaitsesid ja kelle ajaproovile vastu pidanud töö on andnud üldisesse hüvesse väärtusliku panuse, võime lootusrikkalt alustada ka kolmandat kristlikku aastatuhandet.

Kokkuvõtteks

Need mõtted kiriku sotsiaalõpetusest ja sellega seonduvast eetilisest vastutusest poliitikas, mida olen selles ettekandes Teile tutvustanud, võib lühidalt kokku võtta kolmes punktis.

Esiteks, sotsiaalõpetuse kõige olulisem printsiip, mis lähtub juba loomuseadusest (*lex natura*) ja mida kirik on kogu oma ajaloos õpetanud, on see, et hea tegemiseks ei tohi korda saata kuritegusid. Teisisõnu tuleb kirikus täie tõsidusega rõhutada, et eesmärk ei tohi kunagi pühitseda abinõusid.

Teiseks, religioon ja poliitika on kaks eraldi valdkonda, kuid samas ei ole nad teineteisest siiski täielikult lahatatud. Teisisõnu peab poliitika arvestama religiooniga ja religioon omakorda poliitikaga. Kui need vahekorrad ei ole ühiskonnas õigesti reguleeritud, võivad mõjule pääseda kaks ühiskonda ja kirikut lõhestavat väärtendentsi, ühelt poolt klerikalism ja teiselt poolt sekularism.

Kolmandaks, rõhutab kirik kristlaste aktiivse osalemise puhul poliitikas täie tõsidusega nende isiklikku vabadust ja vastutust. Kristlased, kes osalevad poliitikas või organiseeruvad kristlike erakondadena, ei ole ega tohigi olla kiriku “käepikendus.” Kuigi religioon ja poliitika või kirik ja riik on kaks eraldi valdkonda, ei ole religioon siiski pelgalt eraasi ega ammugi mitte mingi ühiskonna tagakambrisse lukustatud mineviku jäänuk. Seetõttu peab kirikule kuuluma õigus ennast ka ühiskondlik-poliitiliselt väljendada.

Monsignore Philippe Jourdan,

piiskop *electus*, Eesti Apostellik Administraator

Kirjandus

Catechism of the Catholic Church. Citta del Vaticano: Libera Editrice Vaticana, 1994.

Catechism of the Catholic Church. Vatican: The Holy See. Archive.
http://www.vatican.va/archive/catechism/ccc_toc.htm, (20.05.2005);
<http://www.vatican.va/archive/catechism/p1s1c1.htm>, (20.05.2005);
<http://www.vatican.va/archive/catechism/p3s1c2a3.htm#III>, (20.05.2005);
<http://www.vatican.va/archive/catechism/p3s1c2a3.htm#III>, (20.05.2005).

Compendium of the Social Doctrine of the Church. Citta del Vaticano: Liberia Editrice Vaticana, 2004.

Constitution of Ireland. Department of the Taoiseach.

<http://www.taoiseach.gov.ie/upload/publications/297.htm>, (18.05.2005).

Doctrinal note on some questions regarding the participation of Catholics in political life. Eternal Word Television Network, Global Catholic Network. 2002. <http://www.ewtn.com/library/CURIA/CDFPOLIF.HTM>, (20.05.2005).

Le Boucher, E. Guerres, religions, valeurs morales: et si l'économie ne comptait plus? — Le Monde, 13.02.2005.

Gravissimum educationis. Declaration on Christian Education. Second Vatican Council. Eternal Word Television Network, Global Catholic Network. 28 October 1965.

<http://www.ewtn.com/library/COUNCILS/v2educ.htm>, (17.05.2005).

John Paul II. Sollicitudo Rei Socialis. Vatican: The Holy See. The Holy Father. John Paul II: Encyclicals. 30 December 1987.

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/index.htm, (21.05.2005);

http://www.vatican.va/edocs/ENG0223/_INDEX.HTM, (21.05.2005).

John Paul II. Evangelium Vitae. Vatican: The Holy See. The Holy Father. John Paul II. Encyclicals. 25 March 1995.

http://www.vatican.va/edocs/ENG0141/_INDEX.HTM, (21.05.2005).

Pius XI. Mit brennender Sorge. Vatican: The Holy See. The Holy Father. Encyclicals. 14 March 1937.

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_14031937_mit-brennender-sorge_en.html, (21.05.2005).

Pius XI. Non Abbiamo Bisogno. Vatican: The Holy See. The Holy Father. Pius XI. Encyclicals. 29 June 1931.

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_29061931_non-abbiamo-bisogno_en.html, (21.05.2005).

Pius XI. Divini Redemptoris. Vatican: The Holy See. The Holy Father. Pius XI. Encyclicals. 19 March 1937.

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19031937_divini-redemptoris_en.html, (21.05.2005).

Pullerits, P. Eurovolinik Siim Kallas kutsus kristlikku kultuuri Euroopas ridu koondama. — Postimees, 18.02.2005.

Schuman, R. Das Ökumenisches Heiligenlexikon.

www.heiligenlexikon.de/BiographienR/Robert_Schumann.html, (23.05.2005).

Schuman, R. Deutsches Historisches Museum. Lebendiges Museum Online.

<http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/SchumanRobert/>, (23.05.2005).

Starodawnego Prawa Polskiego Pomniki (= Monumenta Iuris Vettera Poloniae), Vol. V. Ed. M. Bobrzynski, Cracoviae, 1878.

Włodkovic, P. Explore-biography.com. Dictionary of Legal Figures.

http://www.explore-biography.com/legal_figures/P/Pawel_Wlodkovic.html, (17.05.2005).